

|                                         |
|-----------------------------------------|
| Rolnummer 570                           |
| Arrest nr. 14/94<br>van 8 februari 1994 |

## A R R E S T

*In zake* : de prejudiciële vraag gesteld door het Hof van Beroep te Brussel bij arrest in zake de Belgische Staat tegen de b.v.b.a. Ropa.

Het Arbitragehof,

samengesteld uit de voorzitters L. De Grève en M. Melchior, en de rechters K. Blanckaert, L.P. Suetens, H. Boel, P. Martens en J. Delruelle, bijgestaan door de griffier L. Potoms, onder voorzitterschap van voorzitter L. De Grève,

wijst na beraad het volgende arrest :

\*

\*      \*

## I. Onderwerp van de prejudiciële vraag

Bij arrest van 10 juni 1993 heeft het Hof van Beroep te Brussel aan het Hof de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Dient als een schending van artikel 6 van de Grondwet beschouwd te worden : het voorschrift uit artikel 209, 3°, van het wetboek der registratierechten, waar de teruggave van het in die wetbepaling geviseerde evenredig recht, geheven wegens een overeenkomst waarvan een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest de ontbinding of de herroeping uitspreekt, afhankelijk gesteld wordt van de omstandigheid dat een eis tot ontbinding of herroeping werd ingesteld ten hoogste één jaar na de overeenkomst ? »

## II. De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil

Op 23 mei 1980 sloot de b.v.b.a. Ropa met de v.z.w. Aartsbisdom Mechelen-Brussel een koopovereenkomst betreffende een pand gelegen aan de Dorpsstraat te Kortenaeken, dat aan de v.z.w. toekwam ingevolge een legaat; in die overeenkomst werd bedongen dat de notariële akte zou worden verleden voor 23 september 1980.

Wegens de niet-uitvoering van het legaat werd de notariële akte niet verleden; op 4 november 1983 dagvaardde de b.v.b.a. Ropa de verkoper, de v.z.w. Aartsbisdom Mechelen-Brussel, met het oog op de gerechtelijke ontbinding van de verkoop en de toekenning van schadeloosstelling.

Einde november 1983 vorderde de ontvanger der registratierechten een bedrag van 390.625 frank als registratierechten; die rechten werden op 4 januari 1984 betaald en de akte wordt op 22 februari 1984 geregistreerd.

Bij vonnis van 4 november 1986 van de rechtbank van eerste aanleg te Mechelen werd de koopovereenkomst per 23 september 1980 - en niet per 23 mei 1980 - ontbonden; de betaalde registratierechten werden niet als schadepost in aanmerking genomen op grond van de overweging dat die rechten konden worden terugggevorderd « na de verbreking (*sic*) van de overeenkomst bij dit vonnis », overweging die strijdig is met artikel 209, 3°, van het Wetboek der registratierechten, dat de teruggave van registratierechten bij gerechtelijke ontbinding van een verkoop beperkt tot de gevallen waarin de eis tot ontbinding ten hoogste één jaar na de overeenkomst is ingesteld, wat ten deze niet was geschied.

Toen de b.v.b.a. Ropa bij brieven van 13 november en 4 december 1986 de teruggave vroeg van het als registratierechten betaalde bedrag van 390.625 frank, antwoordde de ontvanger der registratierechten te Diest op 8 december 1986 dat de teruggave zou geschieden zodra werd aangetoond dat het vonnis in kracht van gewijsde was gegaan.

Later antwoordde de ontvanger der registratierechten evenwel dat teruggave op grond van artikel 209, 2°, van het Wetboek der registratierechten onmogelijk was, omdat niet de nietigheid van de koop werd uitgesproken, maar wel de ontbinding, zodat bij toepassing van artikel 209, 3°, teruggave enkel mogelijk is voor zover bewezen is dat de ontbindingseis binnen het jaar na de overeenkomst was ingesteld, wat ten deze niet het geval was.

Daarop heeft de b.v.b.a. Ropa de Belgische Staat gedagvaard tot terugbetaling van de betaalde registratierechten.

De rechtbank van eerste aanleg te Leuven achtte in haar vonnis de vordering gegrond en veroordeelde de Belgische Staat tot betaling van 390.625 frank in hoofdsom, te vermeerderen met de gerechtelijke interest. De rechtbank overwoog daarbij dat, hoewel niet aan de letter van de fiscale wet was voldaan met het oog op teruggave van de geheven rechten, geïntimeerde in een bijzonder onbillijke toestand was terechtgekomen, omdat

zij haar oorspronkelijke tegenpartij bij de verkoop niet meer in rechte kon aanspreken om te recupereren hetgeen zij ten gevolge van de houding van de Belgische Staat niet terugkreeg.

De Belgische Staat stelde tegen dat vonnis beroep in.

Als motivering van de prejudiciële vraag merkt het Hof van Beroep op dat in de gevallen die geregeld zijn bij de bepalingen van artikel 209, 1°, 2° en 4°, voor de teruggave geen tijdsbeperking wordt gesteld « wat het bekomen betreft van de uit te lokken gerechtelijke beslissing of besluit van de hogere overheid ». Daarentegen moet, in het geval dat geregeld is bij artikel 209, 3°, de eis tot ontbinding of herroeping van de overeenkomst uiterlijk één jaar na het afsluiten ervan zijn ingeleid.

Het Hof van Beroep stelt in dat verband dat artikel 209, 3°, « mogelijk onverenigbaar kan zijn met artikel 6 van de Grondwet » en besluit tot het stellen van een prejudiciële vraag.

### III. De rechtspleging voor het Hof

De prejudiciële vraag is bij het Hof aanhangig gemaakt door de verzending van een expeditie van de voormelde verwijzingsbeslissing, die op 17 juni 1993 op de griffie is ontvangen.

Bij beschikking van dezelfde datum heeft de voorzitter in functie de rechters van de zetel aangewezen conform de artikelen 58 en 59 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

Van de verwijzingsbeslissing is kennisgegeven conform artikel 77 van de organieke wet bij ter post aangetekende brieven van 9 augustus 1993.

Het bij artikel 74 van de organieke wet voorgeschreven bericht is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 11 augustus 1993.

Memories zijn ingediend door :

- de b.v.b.a. Ropa, Dorpsplein 38, Kortenaeken, bij ter post aangetekende brief van 8 september 1993;
- de Ministerraad, Wetstraat 16, 1000 Brussel, bij ter post aangetekende brief van 16 september 1993.

Van die memories is kennisgegeven conform artikel 89 van de organieke wet bij ter post aangetekende brieven van 30 september 1993.

Bij beschikking van 25 november 1993 heeft de voorzitter ter vervanging van rechter L. De Grève, verkozen tot voorzitter, de zetel aangevuld met rechter H. Boel.

Bij beschikking van 25 november 1993 heeft het Hof de zaak in gereedheid verklaard en de terechtzitting vastgesteld op 14 december 1993.

Van die beschikking is kennisgegeven aan de partijen, evenals aan hun advocaten, bij ter post aangetekende brieven van 25 november 1993.

Bij beschikking van 6 december 1993 heeft het Hof de termijn waarbinnen het arrest moet worden gewezen, verlengd tot 17 juni 1994.

Op de terechtzitting van 14 december 1993 :

- zijn verschenen :
- . Mr. M. Van Asch, advocaat bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;
- . Mr. A. Vandeurzen, advocaat bij de balie te Hasselt, voor de b.v.b.a. Ropa;

- hebben de rechters-verslaggevers L.P. Suetens en P. Martens verslag uitgebracht;
- zijn voornoemde advocaten gehoord;
- is de zaak in beraad genomen.

De rechtspleging is gevoerd conform de artikelen 62 en volgende van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, die betrekking hebben op het gebruik van de talen voor het Hof.

#### IV. *In rechte*

- A -

##### *Standpunt van de b.v.b.a. Ropa*

A.1. Na een overzicht van de rechtspleging in het bodemgeschil stelt de b.v.b.a. Ropa dat het Hof van Beroep terecht een vraag heeft gesteld betreffende de grondwettigheid van artikel 209, 3°, van het Wetboek der registratierechten. De b.v.b.a. oordeelt dat genoemde bepaling in strijd is met artikel 6 van de Grondwet voor zover de teruggave van bepaalde registratierechten afhankelijk wordt gesteld van het indienen van de vordering binnen het jaar na het tot stand komen van de overeenkomst, terwijl voor de andere gevallen van teruggave waarin artikel 209 van het Wetboek der registratierechten voorziet, geen termijn is opgelegd.

##### *Standpunt van de Ministerraad*

A.2.1. Volgens de Ministerraad is de in artikel 209, 3°, van het Wetboek der registratierechten gestelde tijdslimiet gerechtvaardigd en niet onverenigbaar met artikel 6 van de Grondwet.

De Ministerraad wijst er ter inleiding op dat overeenkomsten waarbij eigendom of vruchtgebruik van in België gelegen onroerende goederen overgedragen of aangewezen worden, het evenredig registratierecht opeisbaar maken door het eenvoudige feit van hun bestaan, onverschillig of zij al dan niet bij akte worden vastgesteld, of er al dan niet onmiddellijk eigendomsoverdracht plaatsgrijpt, en of de bedongen prijs al dan niet werd betaald. De juridische oorzaak van die rechten is het ontstaan van de rechtshandeling zelf. De heffing wordt gedaan zonder rekening te houden met de gebreken waardoor de akte of overeenkomst zou kunnen zijn aangetast : inzake registratierechten is de administratie geen rechter over de geldigheid van de akte of overeenkomsten.

A.2.2. Het onderscheid inzake de teruggave van registratierechten tussen enerzijds artikel 209, 1°, 2° en 4°, van het Wetboek der registratierechten en anderzijds artikel 209, 3°, van datzelfde Wetboek berust volgens de Ministerraad op een objectief criterium, met name het fundamenteel verschillend juridisch statuut van de vernietiging van een overeenkomst, enerzijds, en de ontbinding ervan, anderzijds.

A.2.3. De vernietiging van een overeenkomst spruit voort uit een gebrek waardoor het contract van zijn ontstaan af was aangetast. Het is de rechtshandeling zelf die in haar geldigheid is aangetast en de nietigverklaring werkt terug tot op de datum van de rechtshandeling.

Vaak is het de benadeelde partij onmogelijk om de vernietiging te vorderen binnen een bepaalde termijn, zodat wat de teruggave van registratierechten betreft geen termijn kan worden ingebouwd gedurende welke de nietigheid van de overeenkomst moet worden gevorderd.

A.2.4. De ontbinding van een overeenkomst daarentegen spruit voort uit feiten of handelingen die na het sluiten van de overeenkomst plaatsvinden. De rechtshandeling zelf is volkomen regelmatig tot stand gekomen, doch de niet-naleving van de overeenkomst door één der partijen doet de eis tot ontbinding ontstaan.

Niettegenstaande de overeenkomst ontbonden werd, blijft zij derhalve belastbaar omdat ze *pendente conditione* alle uitwerkingen gehad heeft die ze kon hebben.

De ontbinding van een overeenkomst rechtvaardigt derhalve in beginsel niet de teruggave van de op de overeenkomst geheven registratierechten, vermits in ieder geval bij het ontstaan ervan de rechtshandeling zonder enige betwisting rechtsgeldig was en de registratierechten verschuldigd zijn door het ontstaan zelf van de rechtshandeling.

A.2.5. Het Wetboek der registratierechten had dat stelsel bekrachtigd in de artikelen 148 en 209.

Om billijkheidsredenen werd een verzachting ingevoerd bij wet van 23 december 1958; er is nu toch teruggave mogelijk indien de ontbinding of herroeping van de overeenkomst binnen een korte tijdsspanne na de afsluiting van de overeenkomst wordt gevorderd in rechte.

De Ministerraad wijst erop dat die uitzondering niet als een afwijking moet worden gezien van het principe van heffing, maar als een fiscale gunstmaatregel ten aanzien van personen die geen enkele baat bij een overeenkomst hebben gehad, zodat de wetgever die gunstmaatregel ook aan bepaalde voorwaarden kon onderwerpen. Het opleggen van een termijn van één jaar tot instelling van de eis voor de rechtbank komt de Ministerraad in dat licht gerechtvaardigd voor.

## - B -

B.1. Artikel 209 van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten bepaalt :

« Zijn vatbaar voor teruggaaf :

1° de rechten, geheven omdat de partijen in gebreke gebleven zijn in de akte of verklaring te vermelden :

a) dat de overeenkomst reeds belast werd;

b) dat de voorwaarden tot bekomen van vrijstelling of vermindering vervuld zijn, tenzij het bestaan van deze vermelding bij de wet als een uitdrukkelijke voorwaarde ter verkrijging van de fiscale gunst is gesteld;

2° de evenredige rechten geheven hetzij wegens een akte die vals verklaard, hetzij wegens een overeenkomst die uit hoofde van nietigheid ongedaan gemaakt werd door een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest;

3° het evenredig recht geheven wegens een overeenkomst waarvan een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest de ontbinding of de herroeping uitspreekt, mits uit de beslissing blijkt dat ten hoogste één jaar na de overeenkomst een eis tot ontbinding of herroeping, zelfs bij een onbevoegd rechter, is ingesteld;

4° de evenredige rechten geheven op een door een rechtspersoon gestelde rechtshandeling die door de hogere overheid nietig verklaard werd.

De teruggaaf geschiedt desvoorkomend onder aftrekking van het algemeen vast recht. »

Oorspronkelijk waren de gevallen waarin teruggave op grond van artikel 209 mogelijk was, beperkt tot de hypothesen bedoeld in de punten 1° en 2° ervan. Aan de mogelijkheid om teruggave te verkrijgen van evenredige rechten geheven op een overeenkomst die bij een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing werd vernietigd, werd bij artikel 28 van de wet van 23 december 1958, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 7 januari 1959, eenzelfde mogelijkheid toegevoegd wat betreft ontbonden of herroepen overeenkomsten, maar dan onder de bijkomende voorwaarde dat de vordering tot ontbinding of herroeping is ingesteld binnen het jaar na het aangaan van de overeenkomst.

B.2. De memorie van toelichting bij het wetsontwerp dat de wet van 23 december 1958 is geworden, die op dat punt in de parlementaire bespreking niet is tegengesproken, verantwoordt de termijn van uiterlijk één jaar voor het inleiden van de eis tot ontbinding of herroeping van de overeenkomst als volgt :

## « Artikelen 27 en 28

Artikelen 27 en 28 van het ontwerp brengen enkele aanpassingen aan het regime van de registratierechten in geval van ontbinding van overeenkomsten waardoor eigendom of vruchtgebruik van in België gelegen onroerende goederen overgedragen of aangewezen wordt.

Zoals men weet, maken die overeenkomsten het evenredig registratierecht opeisbaar door het eenvoudig feit van hun bestaan, onverschillig of zij al dan niet bij akte worden vastgesteld, er al dan niet onmiddellijk eigendomsovergang plaatsgrijpt of de bedongen prijs al dan niet betaald wordt.

Anderdeels wordt de heffing gedaan zonder rekening te houden met de gebreken waardoor de overeenkomst mocht aangetast zijn : de fiscus hoeft zich niet in te laten met de nietigheden.

Wanneer een overeenkomst uit hoofde van nietigheid ongedaan gemaakt wordt door een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest, geeft dit vonnis of arrest wegens de vernietiging natuurlijk geen aanleiding tot de heffing van het evenredig recht; integendeel, het opent een recht op teruggave van het op de vernietigde overeenkomst betaald recht (Wetboek, art. 209).

Zo een overeenkomst bij vonnis of arrest ontbonden of herroepen wordt, geeft dit vonnis of arrest evenmin aanleiding tot heffing van een belasting uit hoofde van de ontbinding of de herroeping. Maar de rechterlijke beslissing brengt geen teruggaaf mede van het op de ontbonden of herroepen overeenkomst betaald recht : integendeel, in de onderstelling dat laatstbedoeld recht nog niet betaald werd, wordt het geheven bij de registratie van het vonnis of het arrest (Wetboek, art. 148, laatste lid).

Het verschil, ten opzichte van de teruggave van het op de overeenkomst geheven recht, tussen het vonnis waarbij een vernietiging uitgesproken wordt en het vonnis waarbij een ontbinding of herroeping uitgesproken wordt, spruit voort uit het feit dat de vernietiging gesteund is op een gebrek waardoor het contract van zijn ontstaan af was aangetast, terwijl de ontbinding of herroeping gesteund is op een latere gebeurtenis (niet-uitvoering van de voorwaarden van het contract b.v.); hetgeen na het contract gebeurt blijft in beginsel zonder invloed op de heffing. Zelfs ontbonden of herroepen kan het contract overigens nog zekere gevolgen hebben.

Het aangehaalde verschil is dus gerechtvaardigd en dient in beginsel behouden te worden.

In sommige omstandigheden komt het nochtans werkelijk streng voor het evenredig verkooprecht te heffen op de rechterlijke beslissing die titel vormt van de overeenkomst en er de ontbinding of de herroeping van uitspreekt. Voorbeelden : iemand verkoopt een onroerend goed en op de voor het verlijden van de verkoopakte vastgestelde dag trekt de koper zich terug en komt voor als weinig gegoed; of nog, iemand koopt een onroerend goed en op het ogenblik van het verlijden van de akte blijkt het dat de verkoper het onroerend goed reeds verkocht heeft bij overgeschreven akte. Een gerechtelijke vordering tegen de koper in de eerste onderstelling en tegen de verkoper in de tweede onderstelling, hetzij tot het bekomen van schadevergoeding, hetzij tot het bekomen van de terugbetaling van het op de prijs betaald voorschot, hetzij om elke andere reden, houdt de erkenning van het bestaan van de verkoop in en wettigt bijgevolg de heffing van het evenredig recht. Deze heffing zal meestal lastens de aanlegger geschieden zonder verhaal tegen de onvermogene verweerder. De verplichting de betaling van het recht van 11 t.h. te verzekeren kan zelfs een beletsel zijn voor het instellen van een gerechtelijke vordering tegen de oneerlijke medecontractant.

Een oplossing, die betrekkelijk voldoening geeft, zou in gelijkaardige gevallen als de hierboven vermelde voorbeelden kunnen bekomen worden door de heffing van het evenredig recht niet te weerhouden voor de contracten die korte tijd na hun tot stand komen onuitvoerbaar blijken te zijn, met andere woorden voor de overeenkomsten waarvan de ontbinding of de herroeping in rechte werd gevorderd binnen een zeer korte tijdspanne te rekenen van hun afsluiting. Een termijn van één jaar is te dien opzichte ruimschoots voldoende. (...) » (*Gedr. St.*, Senaat, 1956-1957, nr. 333, pp. 32-34).

B.3. De verwijzende rechter stelt het Hof de vraag naar de al dan niet bestaanbaarheid met artikel 6 van de Grondwet van de bepaling van artikel 209, 3°, van het Wetboek der registratierechten. Die bepaling stelt de teruggave afhankelijk van de omstandigheid dat de eis tot ontbinding of herroeping werd ingesteld uiterlijk één jaar na de overeenkomst. De rechter merkt in zijn verwijzingsbeslissing op dat noch in het geval van vernietiging van de overeenkomst door de rechter, noch in het geval van nietigverklaring van de rechtshandeling door de hogere overheid een tijdslimiet bestaat.

B.4. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is.

Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat er geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

B.5.1. Het voorwerp van registratierechten is de rechtshandeling zelf; het ontstaan van de rechtshandeling en niet de uitvoering ervan is oorzaak van de belastingheffing, zodat de inwerking van latere feiten op de overeenkomst zonder invloed blijft op de heffing.

Artikel 208 van het Wetboek der registratierechten bepaalt :

« De regelmatig geheven rechten kunnen niet worden teruggegeven, welke ook de latere gebeurtenissen zijn, behoudens in de bij deze titel voorziene gevallen ».

Artikel 209 somt die gevallen op.

B.5.2. De nietigheid en de ontbinding zijn allebei vormen van beëindiging van overeenkomsten die terugwerkende kracht hebben en in dat opzicht als vergelijkbaar kunnen worden aangezien. Toch bestaat tussen beide een onderscheid dat in het kader van de teruggave van registratierechten als relevant kan worden beschouwd.

B.5.3. De nietigheid bestraft een onregelmatigheid of overtreding van een rechtsregel naar aanleiding van het tot stand komen van een overeenkomst. Een nietige rechtshandeling wordt geacht nooit te hebben bestaan. Het uitwissen *ab initio* van de overeenkomst en haar gevolgen is derhalve de regel.

Wat registratierechten betreft, heeft de wetgever daaraan het gevolg verbonden dat een nietige rechtshandeling niet de oorzaak kan zijn van een heffing. De rechten die werden geheven ten aanzien van een overeenkomst die uit hoofde van een nietigheid ongedaan gemaakt werd door een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest, zijn voor teruggave vatbaar. De enige beperking is vervat in artikel 215 van het Wetboek der registratierechten, dat bepaalt dat de vordering tot teruggave van rechten, interesten en boeten verjaart na twee jaar, te rekenen van de dag waarop de rechtsovereenkomst is ontstaan.

B.5.4. De ontbinding van een overeenkomst bestraft daarentegen een tekortkoming in de uitvoering ervan. De ontbinding treedt derhalve slechts in ten gevolge van feiten die zich voordoen na het afsluiten van de overeenkomst. De rechtshandeling is geldig tot stand gekomen en heeft tot bij de ontbinding in beginsel uitvoering gekend.

Wat de teruggave van registratierechten bij de ontbinding van een overeenkomst betreft, heeft de wetgever het billijk geacht dat een geldig tot stand gekomen overeenkomst aanleiding geeft tot de heffing van registratierechten, dat teruggave de uitzondering is en slechts mogelijk wanneer de eis tot gerechtelijke ontbinding is ingesteld uiterlijk één jaar na de overeenkomst. Aldus heeft hij willen voorkomen dat systematisch registratierechten zouden worden teruggevorderd bij de ontbinding van overeenkomsten die geldig tot stand kwamen en gedurende een lange periode volledige uitwerking hadden, doch ten gevolge van wanprestatie van één der contracterende partijen worden beëindigd. Het bepalen van een termijn van één jaar komt in dat licht niet als onevenredig voor met het nagestreefde doel.

B.6. Artikel 209, 3°, van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten bevat derhalve geen regel die onbestaanbaar is met het gelijkheidsbeginsel van artikel 6 van de Grondwet.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

Artikel 209, 3°, van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten schendt niet artikel 6 van de Grondwet.

Aldus uitgesproken in het Nederlands en het Frans, conform artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, op de openbare terechtzitting van 8 februari 1994.

De griffier,

De voorzitter,

L. Potoms

L. De Grève